

Igemagyarázatok

Az apostolok cselekedetei 22–25 alapján¹

ApCsel 22,1–21

Szövegmagyarázat

– *Előzetes események.* Pál harmadik missziói útjáról visszatér Jeruzsálembé, bemegy a templomba. Az ellene fellázadt nép kivonszolja, s meg akarja ölni. A római ezredesnél talál menedéket, aki megengedi, hogy a nép előtt igazolja magát (21. r.). A misszióknak Jeruzsálemből kell kiindulnia, onnan, ahonnan a 12 is útra kelt. (Lásd még: Jeruzsálemben... a föld végső határáig, 1,8.)

– *Párhuzamos szövegek.* A könyvben a megtéréstörténet három leírásban olvasható. Az elsőnél maga Lukács számol be a damaszkuszi út történéseiről (9,1–30), a másodiknál Pál szájába adja, s a helyszín Jeruzsálem (22,1–21), hasonlóan a harmadikhoz, de ennek helye Cézárea (26,1–23). A három szöveg lényegi egyezősége mellett kisebb eltérések, illetve többletek vannak: a kísérek a 9,7 szerint a hangot hallották, de nem láttak senkit, itt látták a fényt, de hangot nem hallottak (22,9). Mindkét leírásban (a 26,1–23-ból ez a hiányzik) Lukács hangsúlyozza, hogy ami történt (vízió és audióció, valamint megtérés), Jézus és Pál intim kapcsolata, úgymond magánügy. A második és harmadik tulajdonképpen védőbeszéd (ἀπολογία, 22,1; ἀπολογέομαι, 26,1), s ez indokolja az eltérő hangvételt. S mert ez a zsidók előtt hangzik el, Pál hasonul felfogásukhoz, szóhasználatukhoz. Gamálielre utal (még csak az 5,33–39a-ban), Anániás nem tanítvány, mint a 9,10-ben, hanem „törvény szerint élő kegyes férfi”, az „atyákhoz” beszél, s arra hivatkozik, hogy az atyák Istene választotta ki őt. Az atyák tanítása iránti hűségét hangoztatja, s ebben farizeusi pontossággal (az ἀκρίβεια nem annyira szigorúságot jelent, mint az új fordításban, inkább szó szerinti pontosságot) járt el. Csak ebben a leírásban olvasható, hogy Pál, templomi elragadtatása közben kapta a küldetés megbízását a pogányok felé (17–21). De ami itt történik, az teljességgel Isten akarata szerint való, az apostol személye tudatilag ki van kapcsolva (ἔκστασις, 17. v.). A harmadik változat szerint viszont a missziói parancsot a damaszkuszi úton kapta (26,17–18), itt, a küldetés igazolására a zsidók szent helyét jelöli meg. Lényeges különbségnek kell tartanunk azt, ahogyan a misszió kérdése megfogalmazást nyer. Az első leírásnál Anániás kapja a kijelentést, hogy Saulusnak a pogányokhoz, királyokhoz, Izráelhez kell elvinnie az Úr nevét (9,15), itt maga Pál, mégpedig a templomban (22,21), majd a harmadik beszámolóban erről még részletesebben beszél (26,16–18). Ez azt jelenti, hogy itt, a textusban (s a 26. részben is) nem csupán Pál megtéréseiről van szó, hanem arról, hogy a (kül)misszió úgy indul el, hogy Isten szolgálatát választ ki, személyes kapcsolatba lép velük és elküldi őket, hogy nevét ismertté tegyék a pogányok előtt.

¹ <http://www.lelkesztovabbkepzo.hu/?modul=igazsageselet&oldal=lectio>

– *Ószövetségi előtörténet(ek)*. Az ószövetségi elhívástörténetek nem szövegszerűen, de gondolatilag, teológiailag figyelembe veendőek, főleg a vízió–audíció, az engedelmesség (adott esetben vonakodás), a megbízás, küldetés elemei. Mózesre, Gedeonra, Ézsaiásra, Jeremiásra, Ezékielre gondolhatunk. Talán Mózes elhívása a legkézenfekvőbb párhuzam. A hallás, látás, küldés az idegen (pogány) hatalomhoz leírása után nézzük át a fáraó előtti beszédet (2Móz 3,1–10 és 5,1–3, ez lehet lekción is). Figyeljünk fel arra, hogy az 5,1–2-ben Mózes sajátosan izráeli szóhasználattal terjeszti elő a kikérést: az Úrról beszél (JHVH), ünnepet akarnak szentelni, de ezt a fáraó nem érti. A 3. versben Mózes saját népét hébereknél nevezi, mert ezt a fáraó érti, s áldozatról beszél. Tehát a címzetthez igazítja szavait, anélkül, hogy valamit is elhallgatna abból, amit az Úrtól hallott. Ez történik Pál védőbeszédében is, amikor zsidó hallgatói előtt szól. Kérdésünk: mit jelent az egyházi, és mit az ún. szekularizált nyelv?

– *A prédikáció felosztása*. A szöveg természetesen tagolható, s ezt követni lehet magának a prédikációnak a diszpozíciójánál.

1. Életrajzi előzmények és hasonulás a hallgatókhoz (1–5. v.).
2. Megtérés. Nem változik az alaptermészet, csupán a cselekvés iránya lesz más (6–16).
3. Templomi látomás és küldetés (17–21, a 14–15 bevonásával).

Prédikációvázlat

A zsidóktól a pogányok felé (ApCsel 13,46)

1. *Előzmények, hasonulás*. Mi sokszor mondjuk magunknak és másoknak: valld be bűneidet és térj meg! Ez esetenként indokolt ugyan, de itt nem ez történik. Pál Jézus-ellenes életéről megtérése után számol be. Ennek tulajdonítható az, hogy előéletéről őszintén, tárgyilagosan beszél. Hajlamosak vagyunk kibújni az azonosítás alól, a magunk bűneit nem tartjuk olyan nagynak, mint a Saulusét. Ez bizonyára igaz, mégis, éreznünk kell a „bűnösök között első én vagyok” páli kötelezését (1Tim 1,15). – Különös, de sokszor igaz, hogy könnyebb Istennek elmondani bűneinket, mint mások előtt beszélni ezekről. Pál ezt teszi, atyjafiai, az atyák előtt tárja fel előéletét. Nem kérkedve, nem álbűnbánattal, hanem őszintén kell keresni azokat, akik talán egy meleg kézfogással, egy-egy megértő szóval Isten bűnbocsánatát közvetítik. – Pál a fellázadt zsidókhöz beszél, hasonul gondolatvilágukhoz, szóhasználatukhoz, s ez a védekezés egyik eszköze. De ez nem jelenti azt, hogy megmásítaná, torzítaná az alaptényt, azt, hogy ki volt és mivé lett. Ezt azért is teszi, hogy megértsék, mint ahogyan Mózes is „nyelvet” változtatott. Mi pedig vagy népünk felé fordulunk, azonosulunk vele, vagy valamilyen kánaáni dialektusban beszélünk, s benn-, fennmaradunk a szószék magaslatában, és érthetetlenekké válunk. Pál sohasem tagadta meg népét, szenvedélyesen beszél arról, hogy test szerint való testvéreiért mindent képes lenne megtenni (Róm 9,3). Isten nemcsak hogy nem kíván elszakítani népünkötől, hanem éppen azt akarja, hogy a vele való teljes egységben, az ő nyelvén tegyünk bizonyosságot. Máshol arról vall, hogy a zsidóknak olyanná lett, mint zsidó, hogy megnyerje őket (1Kor 9,20).

2. *Megtérés és következménye.* A zsidók szerint a karizmatikus vezetők élményt jelentő látomás útján kaptak Istentől megbízást. Itt, ezért hivatkozik Pál az eseményre. Ez az időhöz, egyszeri eseményhez kötött megtérés, sok későbbi megtérésnek a paradigmája. Példákat tudunk felhozni mások, vagy éppen a saját magunk életéből. De Istennek más eszköze is van, hogy alkalmassá tegyen a küldetés vállalására. A tanítványok nem tértek meg (Mt 18,3-ban nem a megtérés szakszava olvasható!), de Jézus hívására szakítottak előbbi életükkel, követték őt és három évig alkalmuk volt megbizonyosodni küldetésük felől. Jézus fokozatosan meghódította őket. Pál útítársai nem hallották Jézus hangját, őket Isten kikapcsolta az eseményből, mert ez csak közte és Saulus között történt. Kálvin is azt mondja, hogy „Isten megengedi az ő szentjeinek, hogy érzelmeiket bizalmasan kiöntsék az ő keblére, különösen, ha semmi mást nem kívánnak, mint hitüknek a megerősítését”.² Hogy a megtérés, elhívás, megbízás miképpen történik, mindenkinek személyes ügye – egészen a bizonyágtéveség, amely már másokra is tartozik. Óvakodnunk kell kétségbe vonni, megítélni azt, hogy másoknál ez hogyan történt. De hogy megtörtént, annak a „próbája” a keresztyén élet és a buzgó tanúskodás Urunk ügyében. – Pál heves buzgalommal üldözte a keresztyéneket (a ζηλωτής = zelóta többet jelent, mint rajongó, lásd az Úf-t). De éppen ilyen heves buzgalommal munkálkodott a Krisztus ügyében. Gamálieltől tanulta az írások magyarázatát, a rabbinusi vitatkozó készséget, ez megmaradt, s a Krisztus ügyében hasznosította. Isten nem változtatja meg alaptermészetünket (a sajátos, egyéni pszichikumra kell gondolnunk), de lelki alkatunk megnyilvánulásának új, az ő akarata szerinti irányt ad.

3. *Templomi látomás és küldetés.* A megtérésnek ebben a második leírásában (külön anyag) Pál arról beszél, hogy a tulajdonképpeni küldés a templomi látomás alatt történik. Valószínű, hogy ezt is a zsidók meggyőzése érdekében teszi. Istennek sok lehetősége és eszköze van, hogy minket megszólítson és elküldjön. Bizonyára vannak olyanok is, akik éppen a templomban, éppen az igehirdetés alatt bizonyosodtak meg, hogy Isten küldöttei. – Pál vonakodik, előző Jézus-ellenes magatartására utal, de Isten tudja, hogy életében olyan fordulat állt be, amely alkalmassá tette a szolgálatra. Így történt ez Mózes (2Móz 3,11–4,17), Gedeon (Bír 6,13), Ézsaiás (Ézs 6,5), Jeremiás (1,6) esetében is. Ez az alkalmasság nem valamilyen velünk született emberi képesség, hanem Isten munkája az új úton elindult ember életében. – A 14–15. versekben Jézus kijelöli a bizonyágtéves útját: Pált az atyák Istene *választotta ki*, ő részeltette a *látás és hallás* élményében, így jutott el az Ő akaratának a *megismeréséig* és vált *tanítványává*. Pál a pogányok apostola lett. Ezen főleg az akkor Izráelen kívülieket értjük. Valószínű azonban, hogy a 26,20-ban Damaszkusz, Jeruzsálem és Júdea lakói mellett azokat a pogányokat említi (még a missziói utak előtt!), akik a zsidók között laktak. Isten minket nem a szokványos értelemben vett pogányok közé küld, hanem a velünk együtt lakókhöz, akik még nem ismerték meg Jézus Krisztust és nem tapasztalták Istennek benne megjelent kegyelmét.

² *Magyarázat Az apostolok cselekedeteiből*. II. 243.

Szövegmagyarázat

– *Szemben a vádlókkal.* Pálnak három „közegben” kell megjelenie: a tömeg (22–23. v.), a római tiszték (24–29. v.), majd a főpapok és a nagytanács (30. v.) előtt. **a.** A rendezetlen *tömeg* (ὄχλος, 21,27.34.35) félbeszakítja a beszédet, de tulajdonképpen Pál minden lényegest elmondott. Ezért sem kiabálja túl a csöcseléket. A felháborodott kiáltozást (23–24. v.) az váltotta ki, hogy Pál a pogányokhoz készül menni, s ezt hallgatói úgy értették, hogy azokat is be akarja vonni Izráel közösségébe, mint ahogyan azt gondolták, hogy a görög Trofimoszt is ő vitte be a templomba (21,28b–29). Nem csupán arról van szó, hogy a szélsőségesek elzárkóztak a nem zsidók elől, hanem a szent hely megfertőztetéséről is. Jogosnak vélt tiltakozásuk nyomósítására ruháikat eldobálták és port szórtak a levegőbe. **b.** A *hatóságok* minden lázadástól tartottak, ezért Pált a várba viszik, ahol a százados parancsára megkorbácsolják. Ez az egyik, amelyre később az apostol utal (2Kor 11,24–25), s kezd beteljesedni, amit Jézus az elhíváskor mondott: sokat kell az ő nevéért szenvednie (9,16). A római jog megengedi, hogy az idegeneket és a rabszolgákat kínozza, veréssel bírják szóra, de a római polgárokkal, az ítélet kimondása előtt, ez nem történhet meg. Pál erre hivatkozik, „polgárjogának pajzsával védekezik” az igazság ellen.³ Pál Filippiben előzően már hivatkozott erre, de a zsidók előtt eredménytelen volt, itt viszont egy rómaival áll szemben. Ezen első párbeszéd (24–25. v.) után a másodikban (27–29. v.) az ezredes (Klaudiusz Lizíász, 23,26) hallgatja ki, aki úgymond alul marad, mert ő csak pénzzel tudta megszerezni a római polgárságot, szemben Pállal, aki ebbe beleszületett. Társadalmi rangja szerint az apostol a római tiszt fölött áll. **c.** Az ezredes mindenképpen törvényesen akar eljárni, ezért a *főpapok és a nagytanács* elé viteti, de azért is teszi ezt, mert egy hivatalos testülettől akarta megtudni az igazságot.

– *Előzmények.* A nép és a hatóságok előtti megállásnak mindkét szövetségben előtörténetei vannak, amelyek gondolati, teológiai kapcsolatban állnak a textussal, noha Lukács erre szövegszerűen nem utal. Az Ószövetségből kézenfekvő példa a Jeremiásé. A könyv 26,10–19 (20–24) verseiből (lekció is lehet) kiemelhető elemek: Júda vezetői, papok, próféták és vének, a templom, mint helyszín, az életveszély, a kimenekedés. A harmadik evangéliumban: Jézus a nagytanács (Lk 22,66–71), Pilátus (23,1–5), Heródes (23,6–12) előtt áll, majd hallania kell a tömeg „feszítsd meg” kiáltását (23,17–25). Pétert és Jánost a főtanács elé viszik (ApCsel 4,1–22), börtönbe zárják (ApCsel 5,17–33), s sorsuk Gamálieel tanácsától függ (ApCsel 5,34–42).

– *Személy és ügy.* A könyv szerint Pálnak nemegyszer kell kimenekülnie szorult helyzetéből. A templomban maga Jézus mondja, hogy hagyja el gyorsan Jeruzsálemet (22,18), a gyilkos szándék elől az ezredes a várba viszi (22,24). Isten nemcsak azt helyezi kilátásba, hogy szenvednie kell nevéért, hanem gondoskodik életben maradásáról. De ez a féltés nem csupán Pál személyének szól, hanem az evangélium ügynének is.

³ Kálvin kifejezése, *i. m.* 245.

Jeremiásnak Isten azt is mondja, hogy ne féljen azoktól, akikhez mennie kell, mert ő vele lesz és megmenti (Jer 1,6–8), és azt is, hogy gondja van igéjére, hogy beteljesítse (1,12). A bizonyágtevő személyét és a bizonyágtétel ügyét egyaránt Isten őriző hatalma és szeretete kíséri.

- *A prédikáció felosztása:*
1. Kiszolgáltatva.
 2. Önazonosságunk.
 3. Keresztyén felsőbbrendűség.

Prédikációvázlat

Hármas kötődés: zsidó, római, Krisztus tanúja

1. *Kiszolgáltatva a népakaratnak és a hatóságnak.* Amikor a keresztyén ember bizonyágtételének tartalma az ítélethirdetés (lásd Jeremiás sorsát), amikor olyant vall és hirdet, amely ellenkezik népének vélekedésével vagy éppen akaratával, szorult helyzetbe kerülhet. Vannak országok, tőlünk távol, ahol ez életveszélyes. Természetesen nálunk nem, de kiválthat, éppen a mieinkből szenvedélyes felháborodást vagy mások ellenérzése és értetlensége következtében gúnyolódást (17,32, Athénben). Lelkiismereti kérdésünkké válik, hogy továbbra is folytatjuk közöttük a bizonyágtételt, vagy adott esetben kimenekülünk abból a közegből. Keresztyénségünket vállalni kell, de józan belátásunk, Isten elé állított lelkiismeretünk más irányba is vezethet. Tudnunk kell, hogy ez nem gyávaság, nem megalkuvás, s hinnünk kell, hogy így is Isten üdvtervét szolgáljuk.

2. *Önazonosságunk tudatosítása.* Amikor vallom, hogy keresztyén vagyok, de nem a szerint viselkedem, mindig az identitástudattal van baj, illetve azzal, hogy hármas önazonosságunk jegye között nem tudunk értékkülönbséget tenni. Pál szembekerül saját népével, az idegen hatósággal, de küldő Urát mindig maga mellett tudja. **a.** Megtörténhet, s talán a legfájdalmasabb, hogy *saját népünkkel* kerülünk ellentétbe. Kecskeméthy István kolozsvári teológiai tanár az 1920-as években azt mondta, hogy népünknek legfontosabb „feladata”, hogy megtérjen. Ez nem valamilyen kegyes szólam volt, hanem annak a felismerése, hogy szorult politikai helyzetben a megoldás a bűnbánat és az Isten szerinti út megtalálása. A zsidók akkori szorult helyzete a római uralom volt, s a megtérés (elfogadni az evangéliumot) megoldás lehetett volna. Pál fájdalma (a miénk is?), hogy ez nem történt meg. Pál sohasem tagadta meg, hogy zsidó, s mint ilyen akarta megtéríteni népét. Mi, magyarok is? **b.** Pál kettőssége, zsidó mivolta és *római polgársága* önazonosság-meghatározó. Nem tagadja meg népi hovatarozását akkor sem, amikor idegen hatóság előtt áll. Bármely országnak legyünk is a polgárai, bármennyire tartozunk is az állami törvényeket betartani, népiségünk alapvetőbb meghatározó önazonosságjegye. Isten gondoskodik arról, hogy a hatalom védjen, hogy törvényesen járjon el a keresztyén emberrel szemben. A polgári felsőbbbség iránti engedelmisség keresztyén kötelesség, hinnünk kell, hogy adott esetben „Isten szolgálja a te javadra” (Róm 13,4). **c.** Ezt az apostoli intést azonban annak a párhuzamában kell megértenünk, amit Péter mond: „Istennek kell inkább engedelmeskednünk, mint az embereknek” (ApCsel 5,29). Az előző kettőt (népiségünk, állampolgárságunk) felülírja Istenhez

tartozásunk, Jézus Krisztus melletti elkötelezettségünk. Mint ahogyan maga a misszió is elsőbrendű a népiség és az állampolgárság kérdésénél, úgy Pál is mindezek fölött Krisztus tanúja (μάρτυς αὐτῶ, 22,15), s többször is hangsúlyozza, hogy az ő foglya, szolgálja (δέσμιος, δοῦλοι Χριστου, Ef 3,1; 4,1; Fil 1,1; 2Tim 1,8). Népiségem, állampolgárságom keresztyénségem alá van rendelve.

3. *Keresztyén elsőbrendűségi tudat.* Pál ki van szolgáltatva a hatóságnak, de nem széppen meg, nem veszi el lelki egyensúlyát, egy római tiszttel szemben hivatkozik polgárjogára, amelybe bele született. Mintegy társadalmilag kerül fölénybe vallatójával szemben, aki ezt a jogot megvásárolta. Pál magabiztos, az ezredes megjíjed. S bár társadalmi alá- és fölérendeltségről van szó, Pálnak nem ez a tudat ad biztonságot, hanem a Krisztus-tudat. Nehéz, válságos helyzetünkben tudnunk kell, hogy kinek a követségében járunk, s nem hivalkodva, de ennek tudatában érvelünk, hivatkozunk, kérünk. A elsőbrendűségi tudatnak nem szabad kivésznie belőlünk akkor sem, ha szorult, krízishelyzetekben vagyunk, mert erre éppen akkor van a legnagyobb szükségünk.

ApCsel 23,1–11

Szövegmagyarázat

– *Szemben Rómával, a zsidókkal, de az Urat maga mellett tudva.* Személyes életének válsága miatt Pál az evangéliumot juttathatja kritikus helyzetbe, de tudja; hogy kimenekedése a misszió győzelmét jelenti. Mindkettő Isten kezében van, s erről az perikópa utolsó versében győzi meg maga Isten. **a.** Nem csupán kimenekül a *hatóságok* kezéből, hanem mint született római polgár, elismerést vált ki, mintegy az ezredes fölé kerül, aki leoldatja bilincseit és lehozatja (22,30), valószínű, az Antónia erőd elé. Zsidó bírósági fórumot hív össze, amely a főpapokból (t. sz.!) és a nagytanácsból áll. Kettős indítékkal teszi ezt: egyfelől fél minden zsidó zavargástól (az egész Jeruzsálem lázong, 21,31), azt akarja, hogy a római provinciában nyugalom legyen, másfelől meg akar bizonyosodni az igazság felől (21,34b). **b.** A *zsidók* előtt (1–5. v.) Pál nem várja meg a kérdéseket – a vádak ismeri –, megkezdí önigazoló beszédét. Testvéreinek szólítja bírúit (majd a 6. versben és a 28,17-ben is). A rögtönítélő nagytanács mellett jelen vannak a főpapok. Egyikük, Anániás, embertelenebbül bánik az apostollal, mint az ezredes. Annak ellenére, hogy Pál testvéreknek szólítja kihallgatóit, annak ellenére, hogy első mondatában semmi megbotránkoztatót nem mond, szájon ütteti. Ezt a főpaphoz méltatlan és a bíróság tárgyilagosságát megcsúfoló tettet Pál nem hallgathatja el, de nem válaszol ingerülten. Rámutat a bírói tisztségében magabiztos főember képmutatására. Meszelt falnak nevezi Anániást, amelynek metaforikus jelentése valószínűleg Ez 13,10–15-ből érthető, ahol olyan emberekről beszél a próféta, akik vályogházat építenek, bemeszelik, hogy erősnek lássék, de ez a házban lakóknak hamis biztonságot ad. A főpapi cím csak meszelés, belül értéktelen és romlásra ítélt ember van. Képe szerint némileg eltérő, üzenetében azonos ezzel az, amiről Jézus beszél. Meszelt síroknak nevezi az írástudókat és a farizeusokat, akik az emberek szemében igaznak látszanak, de belől tele vannak képmutatással és törvényszegéssel (Mt 23,27–28). A hithű zsidók a

Tórát idézik, hogy nem szabad a nép fejedelmét átkozni (2Móz 22,27b), Pál elismeri, hogy hibázott, mert nem tudta, hogy a főpappal áll szemben. Ezzel is igazolja, hogy hűséges a hagyományokhoz. **c.** Egy másik „bíróra” hivatkozik, *lelkiismeretére*. A *συνείδησις* (s ennek megfelelően a latin *conscientia*) itt az embernek saját magával való egyetértését, lelki egyensúlyát jelenti. (A jó lelkiismeretről beszél még 1Tim 1,5.19-ben, lásd még 1Pt 3,16.21.) Önmaga azonosságát megőrizve állt mindig Isten mellett, s a *πολιτεύομαι* ige jelentése figyelemre méltó: egy város polgáraként viselkedni, itt: engedelmesen Istenhez igazítani az életet. Ezt tette zsidóként, farizeusként egykor, ezt teszi Jézus Krisztus tanújaként is. – A farizeusok és a sadduceusok vitáját (6–10. v.) az váltja ki, hogy Pál zsidóságát igazolandó, farizeusnak vallja magát. Természetesen képzettségére utal (ezelőtt Gamálielre hivatkozik, 22,3), s ez nincs ellentétben azzal, hogy kárnak és szemétnak ítéli előéletét (Fil 3,5–8). Mi indította őt arra, hogy farizeusnak vallja magát? A magyarázók kivétel nélkül azzal indokolják, hogy Pál ezzel össze akarta ugratni a két vallási pártot.⁴ Így van? Nem, inkább arra kell gondolnunk, hogy farizeus mivoltának hangsúlyozásával egy olyan irányzatot akar megnyerni, amely közelebb állt a keresztyénséghez, mint a sadduceusoké. Úgy látja, hogy a feltámadás hite kapcsolópont közte és (egykori) pártja között. Ezt a magatartást csak abban az értelemben lehet taktikusnak nevezni, hogy nem beszél Jézus feltámadásáról, mint ahogyan máskor, máshol teszi. Önazonossági jegyként vallotta farizeus mivoltát, és nem akart meghasonlást szítani. A jelenetben történeteknek két eredménye van. Egyfelől elismerik Pál ártatlanságát, másfelől az ezredes látván a megzavarodott sokaságot, hogy az ítélőszék tumultussá vált (*ὄχλος*, rendezetlen tömeg), kiragadja, és a várba vitéti. **c.** A leírás itt is, mint a 22,21-ben azzal végződik, hogy az Úr misszióra küldi Pált. Az álomban történt *látomásban* meg kell tudnia útjának végső célját: Jeruzsálemből Rómába kell mennie, s ezt az útvonalat Lukács már előzőleg is jelölte (19,21). Pál Isten akaratának kötelezése alatt áll (*δεῖ*, kell, muszáj). Isten tervét sem a hatóságok, sem saját népe nem gátolhatja meg. Már most, az út kezdetén küldötte mellé áll, mint ahogyan előzőleg is volt erről látomása Korinthusban (Ne félj, ... veled vagyok, 18,9–10).

- *A prédikáció felosztása:*
1. Idegen hatóság, a mi népünk, saját lelkiismeretem.
 2. Vitatkozás és egyértelmű igazság.
 3. Az Úr mellettünk van.

Prédikációvázlat

A legfelsőbb hatóság

1. *Idegen hatóság, a mi népünk, saját lelkiismeretem.* Sokszor félelmekkel tele állunk a *világi hatóságok* elé, még akkor is, ha ártatlannak érezzük magunkat. Bizonyára nem ütlelnék korbáccsal, mint ezt az ezredes tette (22,24) – noha a közelmúltban ilyen is megtörtént velünk –, de vélt felsőbbrendűségükből szólva, lenézésükre számíthatunk. Ebben a textusban az ezredes kimentí Pált a zsidók kezéből, s bár nem valamilyen

⁴ Kálvin Pál ravaszságáról beszél (*i. m.* 252), Pesch taktikai manőverről (*Die Apostelgeschichte*. 243), mint Roloff is (*Die Apostelgeschichte*. 328).

emberségből teszi, Isten eszközévé válik, az ő tervét munkálja, az ő szolgája a mi javunkra (Róm 13,4), s mint közhatalmat azért adta, hogy a vérontást megelőzze (HK 105), hiszen a zsidók az apostolt szét akarják tépni. Az elfogult ezredes kezét is az isteni gondviselés irányítja – mondja Kálvin.⁵ – Az ellenséges hatalomnál sokkal veszélyesebbek *néptársai*, akiket testvéreinek nevez. A főpapok és a nagytanács tagjai elfogultak, eleve rosszindulattal tekintenek Pálra, annak ellenére, hogy bírói testületként tárgyilagosságnak kellene lenniük. Mi az, amit ki kell, és mi az, amit nem muszáj kimondani. Pál megvallja zsidó mivoltát, beszél arról, hogy hiszi a halottak feltámadását, de a zsidók előtt Jézus feltámadásáról hallgat. Ez a legfőbb emberi hatóságnak, a lelkiismeretnek a kérdése. Amikor hitünket megvalljuk mások előtt, Isten elé állított lelkiismereti kérdéssé válik a szólás és a hallgatás.

2. *Vitatkozás és egyértelmű igazság.* Az ApCsel könyvéből (részben a levelekből) jól kivehető, hogyan lett a farizeus Gamáliel-tanítványból Jézus Krisztus apostola, Saulusból Pál. De mint ilyen sem tagadja meg képzettségét, farizeusnak vallja magát, olyannak, aki az atyák hagyományát a legnagyobb mértékben tiszteletben tartja, a kegyesség legszigorúbb irányzata szerint él (26,5). Ezzel ezt a pártot a maga oldalára állítja. Feltételezhetjük, hogy nem csupán a maga életének a megmentésére vallja magát közējük tartozónak, hanem azért is, hogy mint zsidó zsidókat, mint törvénytisztelő törvénytisztelőket nyerjen meg (1Kor 9,20). Pál itt még nem mondott le arról, hogy népét a Krisztusban felismert igazságra vezesse. A farizeusok és sadduceusok ellentéteiről szólva, Kálvin egyértelműen az egyházban történt szakadásokra utal, s 16. századi magyarázata minket hasonló, 21. századi gondolkozáshoz vezet. Az egyház egységét veszélyeztető szektákra figyelmeztet: „Mert az egységnek egyedüli szent kapcsa az Istennek tiszta és hamisítatlan igazsága. Mihelyt ettől az emberek eltérnek, nem csoda, ha mint szétszórt tagok, erre is, arra is széthullanak.”⁶ A keresztyén „hamisítatlan igazság” sarktétele a halottak feltámadása, s Pál erre, mint ellene felhozott vádpontra hivatkozik. A farizeusok hitték, hogy a halottak feltámadnak, a sadduceusok nem. Jézus Krisztus és a halottak feltámadása nemegyszer kételkedést vált ki a mai „felvilágosult szkeptikusokból”,⁷ s ezek vagy megmaradnak a gyülekezetben, vagy elhagyják református egyházunkat. A sadduceusok azért tagadták a feltámadást, az angyalokat és a lelket (Lk 20,27.36; ApCsel 4,1–2), mert szerintük erről nincs szó a Tórában (Mózes könyveiben), s ezzel, még a farizeusokhoz viszonyítva is szektáknak minősíthetők.

3. *Az Úr mellettünk van.* Megismétlődik a Korinthusban kapott látomás, Isten Pál mellé áll, bátorítja (veled vagyok, 1Kor 18,9–10), s majd angyala által akkor is erősíti, amikor hajójuk veszedelembé kerül (27,23–24). A százados, az ezredes, a főpap és a tanács meg nem értése vagy erőszaka elkülöníti Pált mindezekről. Egyedül marad, de Istennel egyedül. A keresztyén ember hite miatt magányossá válhat, a világ csodabogarává (bolond vagy te, Pál, 26,24), de tudnia kell, hogy az Úr éppen a válságos helyzetekben közel van hozzá. A biztatás a jövőre is szól: Isten végigkíséri az apostolt bi-

⁵ Kálvin: *i. m.* 257.

⁶ Uo. 252–253.

⁷ J. Roloff kifejezése, *i. m.* 328.

zonyságtévő útján, Jeruzsálemtől Rómáig. Az ezredes tanácstalan, a bírák zavarban vannak, Pál az egyedüli, akinek bizonyossága van a jövő felől. Talán itt válik véglegesé, hogy ott kell hagynia zsidó testvéreit, s a pogányok felé kell fordulnia. Az üdvtörténet iránya Róma, Jeruzsálemben értelmetlen, egymással vitatkozó pártok maradnak.⁸ Isten az ő elhívott gyermekeit bizonyágtévő utakra küldi, nem ígéretet kényelmes, nyugodt életet, de biztosít, hogy velünk lesz.

ApCsel 23,12–22

Szövegmagyarázat

Lukács átfogó leírásában egy olyan útról van szó, amely Jeruzsálemből Rómába vezet, s amelynek láncszeme a textusban olvasható jelenet. Az erőszak, a csel ellen Isten eszközöket rendel, hogy az evangélium útjából elhárítsa az akadályokat.

– *Összeesküvés.* Itt az elsőző versekben (23,1–11) történetek következményeiről van szó. Egyfelől az éjjel kapott biztatás (11. v.) meggyőzi Pált, hogy vigyáznia kell életére, mert küldetése van, egészen Rómáig. Ezért jelenti a tudomására jutott merénylet tervét a századosnak (17. v.). Másfelől az a tény, hogy a főpapoknak és a tanácsnak nem sikerült elítélni Pált, egy szélsőséges csoportot összeesküvésre készített. Feltételezhető, hogy ennek tagjai – bár Lukács nem nevezi meg őket – az ún. szikáriusok voltak. A messiási ország megvalósulásáért erőszakkal is küzdő zelótáknál is elszántabbak, attól sem riadtak vissza, hogy saját népük Rómával együttműködő tagjait (adott esetben még a főpapot is) is kiirtsák. Bár tagjai jobbára a farizeusok közül kerültek ki, itt bizonyára a sadduceusokkal szövetkeznek, akik inkább elleneztek Pál tanítását, mint a farizeusok. Ennek az együttműködésnek előesetét szintén Lukács írja le: Heródes és Pilátus barátságot kötnek, hogy Jézust halálra ítéljék (Lk 23,12). Ez a vallásos buzgó csoport Félix és Fesztusz helytartók idejében volt a legtevékenyebb. Példaképüknek tekintették Fineást, aki a pusztai vándorlás idején törrel ölte meg azt az izraelit, aki midianita lányt hozott a sátorba (4Móz 25,1–18). A párhuzamot igazolja az is, hogy a merénylők Pál esetében is zsidó–pogány kérdést látnak. Amikor a hatóságok nem büntettek meg valakit, a szikáriusok önhatalmúan jártak el, és gyilkoltak. Itt is ezért tervezik az összeesküvést és tervüket feloldhatatlan átokkal (nem esznek, nem isznak addig) erősítik meg. Pált mint „fogadalmi állatot”⁹ akarják feláldozni vélt igazuk oltárán. Feltételezik, hogy a tanács rá tudja bírni az ezredest, hogy egy újabb kihallgatást tartson – hiszen a rómaiaknak is az volt az érdekük, hogy tisztán lássanak az ügyben –, s amikor levezetik Pált az Antónia erődből az ülésterembe, a több mint 40 tagból álló csoport készen lesz őt megölni. Később a főpapok hasonlóképpen akarják kelepcébe csalni (ἐνέδρα = orvtámadás, ApCsel, 25,3) Pált, hogy az úton megöljék.

– *Akiket Isten Pál mellé állít.* A rokon, a százados, az ezredes, mind tesznek valamit Pál érdekében, mindenikük a maga belátása, meggyőződése szerint, anélkül, hogy tud-

⁸ Hasonlóképpen Roloff: *i. m.* 327.

⁹ Kálvin kifejezése, *i. m.* 259.

nák, hogy Isten tervét munkálják. A történet egyik kulcsfigurája Pál *unokaöccse*. Nevét Lukács nem tartotta érdemesnek feljegyezni, de a Szentírásban nemegyszer olvasunk Istennek ilyen névtelen eszközeiről. A magyarázók úgy vélik, hogy a rokon közel állt a jeruzsálemi zelótákörökhöz,¹⁰ hiszen csak így szerezhették tudomást a merényletről. Ha így volt, kettős kötődése közül a családi erősebb volt, mint az, ami a csoporthoz fűzte: tudtára adja Pálnak, hogy az összeesküvők mit terveznek. Sőt óvja az ezredet, s azt tanácsolja, hogy előzze meg az erőszakot (21. v.). Ezt akár természetesnek, ösztönösnek találhatjuk, de könnyű belátni, hogy nem volt kockázatmentes, hiszen a zelóták ezt árulásnak tekinthették. (Halvány utalás: Egyiptomban a bábák női ösztönüknek engedelmeskedve nem teljesítik a fáraó gyilkos parancsát, 2Móz 1,15–21). *Maga Pál*, megtudva, hogy mi készül ellene, jelenti az egyik századosnak, és kéri, hogy az ezredes hallgassa ki az ifjút. Nem várja a csodát az égből, cselekszik, nemcsak hogy életét mentse, hanem mert tudja, hogy az Úrnak szüksége van rá. A százados és az ezredes az *ellenséges hatóságot* képviseli (megkorbácsoltatja Pált, 22,24), de itt az apostol élete megőrzésének eszközei. Bár az is igaz, hogy Róma képviselőinek kötelességük volt minden tömeges erőszakot megelőzni, hiszen ez a birodalom ellen fordulhatott, de a két tisztet nem ez vezeti. Eljárásuknak mozgatórugója az igazság. Pál ügye még nem tisztázott, ezért egy további meghallgatást tartanak szükségesnek. Ez pedig, mint cél, egyezik Isten akaratával: Pált Rómában kell kivizsgálni. Mintegy barátilag kézen fogja, félrevonja az ifjút (19. v.), s mert „kész volt őt barátságosan meghallgatni, ezt az Isten kegyelmének kell tulajdonítani, aki népének megígérte, hogy kedvessé fogja tenni az egyiptomiak előtt (2Móz 3,31)” – mondja Kálvin.¹¹

- *A prédikáció felosztása:*
1. Erőszakkal Isten ügye ellen;
 2. Isten ereje erőtlén emberekben.

Prédikációvázlat

Erőszak és erő

1. *Erőszakkal Isten ügye ellen* (12–15. v.). „Megáll az Istennek Igéje, és nem állhat senki ellene...” (354. ének). „E világ minden ördöge Ha elnyomni akarna, Minket meg nem rémítene, Mirajtunk nincs hatalma...” (254a ének, 3. versszak). Luther éneke az egyház története során sokszor adott erőt Isten gyermekeinek, s sokszor bizonyosodott be, hogy Ő meg tudja hiúsítani az evangélium elleni erőket. Itt is, mint sok más bibliai történetben, Isten választottainak személyes sorsa egybefonódik azzal az üggyel, amelyet képviselnek. Jeremiás ellen sokan harcolnak, többször is erőszakos és ravasz emberek cselvetései között él. Isten nem csupán őt menti ki mindezekből, hanem azt az ígéretet is kapja, hogy gondja van igéjére. (Lásd Jer 1,11–19, s ez lekción is lehet.) Pál egyedül, méghozzá fogolyként, a maga sorsára nézve tehetetlenül áll egy szélsőséges csoporttal szemben. Nem sok évtizeddel később, a keresztyének üldözésének idején a mártírok így maradtak kiszolgáltatva, egyedül a római császár katonáival szemben. Ma

¹⁰ Így Roloff: *i. m.* 331.

¹¹ Kálvin: *i. m.* 260.

a szervezett erőszak célpontja nem az egyház, bár vannak tőlünk távoli országok, ahol a kisebbségben élő keresztyének életüket veszélyben látják. A vélt igazságért folytatott terrorizmust el kell ítélnünk, akkor is, ha ebben nem a keresztyénség a veszélyeztetett. De mi magunk is kerülhetünk mások gyűlöletének kereszttüzébe, s ez „ideológiai támadást” is jelenthet olyan, a keresztyénségtől idegen csoportok részéről, amelyek félreérthetők, és nem nézik jó szemmel az egyháznak a történelemben máig tartó útját. Ebben a helyzetben akkor bizonyulunk tehetetlenek, ha nem látjuk a *valós* erőviszonyokat.

2. *Isten ereje erőtlen emberekben* (16–22. v.). Ezekre a „valós viszonyokra” derít fényt Lukács. A felolvasott igében nem fordul elő Isten neve, de Ő akkor is ott van, ha közvetlen beavatkozását nem is látjuk. Ő „Mint titkos bánya mélyiben formálja terveit, De biztos kézzel hozza föl, Mi most még rejtve itt” – ahogy hitvallásként énekeljük (458. ének, 1. versszak). A szervezett erőszak ellen egy-egy embert használ fel eszközül (az unokaöcs, a százados, az ezredes). A rokoni érzés, a belátás, a bölcsesség, az emberség láncszemei ők, akik akarva-akaratlan meghíúsítják a gonosz tervet, de a bilincset maga Isten oldja le. Erőt ad, s igazolódik, hogy az Ő ereje erőtlenség által ér célhoz (2Kor 12,9). A keresztyén embernek, ha szorongatott helyzetbe kerül, többször el kell olvasnia a prófétai üzenetet: „Szójtetek csak terveket, majd meghíúsulnak, tárgyaljatok csak, úgysem sikerül, mert velünk az Isten!” (Ézs 8,10) Nincs ebben a történetben semmi csoda, nincs közvetlen isteni beavatkozás (pedig sokszor erre várunk). De Isten melénk áll (23,11): váratlanul olyanokat küld, akikre nem számítottunk. Talán a *családból*, barátaink közül, aki akár kockáztat is értünk, aki fontosabbnak tartja a segítséget, mint „párttagságát”. Vagy éppen az ellenségnek tartott *hatóságot*, amely adott esetben kötelességtudó, korrekt, becsületes. Különös, hogy nem Pál néptársai állnak védelmére, hanem a rómaiak. Szomorú tapasztalatunk, hogy van ilyen is, amikor a nem keresztyén hatalom védi életünket és szolgálja az evangélium ügyét, saját népünk meg nem értése ellenében. És *Pál*? Nem lázadozik, nem vádol senkit, nem töri össze bilincseit, de nem is tétlen. Amikor tudomást szerez az összeesküvésről, jelenti a „világi” hatalmasságoknak. Nem várja a csodát, hogy mint Filippiben, Isten földrengéssel nyissa meg a börtön ajtaját, és a bilincsek lehulljanak (16,25–26). A keresztyén ember Isten „tegnapi” (23,11) ígéretében bíz, s közben megteszi a megtehető, védi életét és a rábízott ügyet. Isten gyermekeinek nem kell rettegniük a veszélyektől, „mindazáltal meggondolatlan vakmerőséggel ne vessék magukat a halálba” – írja Kálvin.¹²

ApCsel 23,23–35

Szövegmagyarázat

– *Parancs Pál tovább küldésére* (23–24. v.). Az előző igeszakaszban a drámai feszültség fokozódik azáltal, hogy Lukács kétszer is leírja az összeesküvést (23,12–15 és 20–21). Ez most feloldódik: az ezredes parancsot ad, hogy éjszaka (az eredeti szövegben

¹² Kálvin: *i. m.* 260.

az éjszaka harmadik órájában, azaz este kilenc órakor), titokban Pált Cézareába vigyék. A mindenkori üzenet beágyazódik az egyszerű valós történeti eseményekbe, ezekre a prédikációban ki kell térni, de csak a legegyszerűbb és nagyon rövid ismerteréssel. Az ezredes feltűnően nagyszámú kísérő őrséget rendel, amely (valószínű) az Antónia erőd legénységének a fele volt. Bizonyára azért, mert tartott az éjszakai rajtaütéstől,¹³ de azért is, mert felelős volt egy római polgár biztonságáért. Lukács azonban ezt azért is hangsúlyozza, hogy az olvasóval megértesse: a misszióban Pál Isten nagyon fontos eszköze. A 24. versben a διασφύζω a textus egyik kulcsszava. A szó az „átment, ki-ment” valahonnan valahova (nem csupán biztonságba juttat, mint az új fordításban), értelmével a Jeruzsálem–Róma útleírásban még négyszer fordul elő (27,43.44 és 28,1.4, kimenekülés a hajótörés veszedelméből). Az ezredes célja, hogy Pált épen adják át a felettes római hatóságnak, az Istené az, hogy átmentve őt, Rómába is elvihesse az evangéliumot.

– *Az ezredes levele* (25–30. v.). A hellénista–római stílusban megírt levélben (hasonló olvasható a 15,23–29-ben) az ezredes megnevezi saját magát (csak itt: Klaudiusz Liziasz) és a címzettet, Félixet. Ez a „nagyra becsült” helytartó jött-ment alak. Tisztségét annak köszönhetette, hogy rokoni kapcsolatai voltak: első feleségének császári (Claudius császár egyik kegyeltjének a testvére volt), másodiknak zsidó királyi (Druzilla, II. Agrippa testvére, 24,24). Helytartóságának utolsó éveiben (kb. 57–58-ban) Júdában politikai bizonytalanság, több kisebb lázadás is volt, s a hatalom úgy látta, hogy ez veszélyezteti Róma helyzetét. Az ezredes beszámol arról, hogy törvényszerűen járt el Pál ügyében, és ezt, mint saját érdemét mutatja be. Az egyik magyarázó négy tartalmi elemet emel ki a levélből: (1) Pál római polgár, ezért a helytartónak kell ítélnie fölötte. (2) A fogoly szabadulása a római hatóságoknak köszönhető. (3) A római büntetőjog szerint ártatlan. (4) A birodalom szempontjából zsidó vallási kérdésekről van szó, ezek nem tartoznak a római jogi eljáráshoz.¹⁴ A levélből – különben a nagyobb szövegösszefüggésből is – két lényeges, evangéliumi párhuzamot kell kiemelnünk. Először: Pállal ugyanúgy járatják az utat hatóságról hatóságra, mint ahogyan Jézust a zsidók és a rómaiak előtt meghurcolják. (A zsidó tanács előtt, Lk 22,66–71; Pilátus előtt, 23,1–16. Lekció is lehet.) Másodszor: Az ezredes ártatlannak vallja, később Fesztusz is (25,25), majd együtt, Agrippa király, nővére, Bereniké és Fesztusz helytartó is (26,30–32), mint ahogyan Pilátus is vélekedett Jézusról (Lk 23,14–15).

– *A helytartó átveszi a foglyot* (31–35. v.). Az éjszakai út Jeruzsálemtől Antipatriszig (60 km), a másnapi Cézareáig (40 km) csak az első szakasza az Isten által rendelt végcélnek. Antipatriszból a gyalogosokat visszaküldik, mert itt, Jeruzsálemtől távolabb, a különítmény nincs már veszélyben, és azért is, mert az Antónia erődben szükség volt az egész őrségre. A hátralevő utat Pállal csak a lovasok teszik meg. A tengerparti Cézareia Nagy Heródes egykori palotája, jelenleg a helytartó székhelye, s innen indul el majd az apostol a „negyedik térítői útra”. (A szokatlan elnevezést lásd a későbbi fejezeteknél.) Fesztusz elolvassa a levelet, és még a tulajdonképpeni meghallgatás előtt

¹³ Ez az indoklás olvasható is a P⁴⁸ papiruszban.

¹⁴ Roloff: *i. m.* 332–333.

meg akar győződni saját illetékességéről, ezért kérdezi, hogy melyik tartományból való. Pál az akkor Szíriához tartozó Ciliciát jelöli meg, amelynek fővárosa Tarzusz volt. A római jog szerint a bűnöst vagy a vétek elkövetésének helyén, vagy születésének városában kellett elítélni. Tarzusz szabad város volt, polgárai nem tartoztak a helytartó hatáskörébe, így a pernek Jeruzsálemben kellett volna lefolynia. Félix azonban most éppen Cézaréában volt, és úgy vélte, felhatalmazott a kihallgatásra. A helytartó nemcsak a római jognak megfelelően akar eljárni, hanem igazságosságra is törekszik: csak a vádlók jelenlétében hallgatja ki a vétkest.

- *A prédikáció felosztása:*
1. Az értékes fogoly.
 2. Isten szolgálja az, a te javadra (Róm 13,4).
 3. Részesültök Krisztus szenvedésében (1Pt 4,13).

Prédikációvázlat

Akik Istent szeretik, minden javukra szolgál (Róm 8,28)

1. *Az értékes fogoly.* Pált Jeruzsálemből Cézaréába viszik. Az esemény leírásában nem fordul elő sem Isten, sem Pál neve, pedig „ők” vannak a központban. A százados, az ezredes, a kísérők, Félix tudatukon és akaratukon kívül Isten céljait szolgálják. Ő még az istenellenes erőket is felhasználja szolgálói és az ügy érdekében. Isten gyermekei adott esetben megszólalnak, védekeznek, bizonyoságot tesznek, mint Pál az előző részekben, máskor pedig némán engedik, hogy az események fölöttük történjenek. A fogoly Pál tudja, hogy most a hallgatás ideje jött el, s azt is, hogy tulajdonképpen nem a rómaiak foglya, hanem Krisztusé. A kirendelt katonai kísérők száma, az a tény, hogy a hivatalnokok komolyan veszik őt, mutatja, hogy Pál fontos személyiség. Keresztyénként járni-kelni a világban nem jelent ugyan dölyföt, nem jelenti azt, hogy lenézi nem keresztyén környezetét, de azt igen, hogy tudatában van értékének, hogy nem aranyon vagy ezüstön, hanem drága véren van megváltva (1Pt 1,18–19), s mint ilyen értékes eszköz Isten háztartásában.

2. *Isten szolgálja az, a te javadra (Róm 13,4).* A keresztyén ember állampolgár, alá van vetve a világi hatalmasságoknak, sokszor ki van szolgáltatva. Pál római polgárként szintén hatalom alá van vetve, s ez jelenthet – mint az ő esetében is – kiszolgáltatottságot. Nehéz kimondani (Pálnak sem volt könnyű), hogy engedelmisséggel tarozunk a felsőbbiségnek. Marcona örök, kötelességtudó hivatalnokok, vagy hivatalukkal visszaélők között élünk, számíthatunk közömbösségükre, vagy éppen rosszindulatukra. Pál keresztyén türelemmel viseli mindazt, ami vele itt történik, nemcsak mert fogolyként mást nem tehet, hanem mert tudja, hogy ezek is javára szolgálhatnak. A felolvasott textusban nincs szó ellenséges közhivatalnokokról, de megtörténhet, hogy ezek visszaélve hatalmukkal, erőszakot is alkalmaznak (az ezredes Pált korbáccsal vallatta, 22,24). Pedig ebben is az első századok mártírjainak, közelmúltbeli elődeinknek lelki örökösei vagyunk. A válságos helyzetekben abban a hitben kell megerősödnünk, hogy Isten foglyaiként az ő kezében vagyunk. Ő velünk van, s akkor kicsoda lehet ellenünk? Isten józan érveket is ad az övéinek: Pál római polgárságára hivatkozik, s nekünk tudnunk kell, hogy a világi törvények szerint is milyen jogaink vannak.

3. *Részünk van Krisztus szenvedéséből.* Pál nemcsak a Krisztusért szenved (szenvednie kell az én nevéért, 9,16), hanem Krisztussal szenved. Péter szavaival: részesül a Krisztus szenvedésében (1Pt 4,13). A miénk nem Krisztus megváltó szenvedése, de megengedi, vagy éppen kötelez, hogy akik az ő testének tagjai, megváltottakként úgy értelmezzék saját szenvedésüket, mint az Ő szenvedésének részét. A fogoly Jézus a zsidók és Pilátus kihallgatásának keresztüzében beszél, védekezik, igazolja magát (Lk 22,67–69; 23,3; Jn 18,20–23; 34–37; 19,11), de hallgat is (23,9), amikor Heródes méltatlan kérdéseket tesz fel. Pál a hatóságok szerint is ártatlan (29. v.), mint Pilátus szerint Jézus is (Lk 23,4.14–15). Az ártatlanság tudata biztonságot ad Isten mai gyermekeinek, a keresztyéneknek, hogy a szólásban és a hallgatásban, szabadságukban és fogságukban méltósággal hordozzák annak a nevé, akihez kapcsolták életüket.

ApCsel 24,1–21

Szövegmagyarázat

Pál cézárei fogságának a leírása egy felvezető mondatban (1. v.) és három jól kivehető szövegegységben áll az olvasó előtt: 1. Tertullusz vádbeszéde (2–9. v.), 2. Pál védekezése (10–21. v.) és 3. Félix intézkedése (22–27). Ebből az első kettő a mai textus.

Felvezetés (expozíció). Beteljesedett mind a zsidók, mind a római hatóság szándéka: megalakult a perrendtartás háromszöge: bíró, vádlók, vádlott. A zsidók egyértelműen azt akarják, hogy formálisan is vádemelés történjék.

1. *Tertullusz vádbeszéde.* Pálnak a tanácsból történt kimentése (23,23–35) után öt nappal egypár tanácsbeli vén kíséretében megjelenik Cézareában Anániás főpap és a vezérszónok, a beszédpárba¹⁵ zsidó megbízottja, Tertullusz ügyvéd. Latin neve szerint feltételezhetjük, hogy ez utóbbi a szórványzsidóságból jött, ismerte mind a hivatalos nyelvet, mind a zsidó és a római jogot, így az ügyet könnyebben tudta a helytartó elé vinni. Beszéde a retorikai művészet ékes darabja. Már a megszólítással meg akarja Félixet nyerni az ügynek. Felsorolja érdemeit és hálás, hogy Júdának és Samáriának ilyen kormányzója van. Hízeleg: nem átvallja hálát adni a Félix által teremtett békességért és a zsidók számára üdvös változásokért. Pedig bizonyára ismeri a helytartó áldatlan tevékenységét, hogy sok szenvedést okozott a zsidóknak, s egy lázadásukat is elfojtotta, amelyre utalás történik a 21,38-ban.¹⁶ Ezt nevezi a nagyhangú ügyész „rendezett állapotnak” (κατόρθωμα, új fordításban üdvös változásoknak). Három vádpontot tár elő: **a.** Ragályos pestisként lázadást szít mindenütt a „földkerekségén” (οἰκουμένη), s ez az azokat a területeket jelenti, amelyeket Pál bejárt három útja alkalmával, elismerve ezzel a misszió eredményességét. Jól tájékozott ugyan, de tudnia kellett, hogy az apostol prédikációi nem keltettek zendülést. Ehhez hasonló a tanács vádja Pilátus előtt Jézus ellen: félrevezeti népünket (Lk 23,2). **b.** Pál a nazarénusok irányzatának előljárója, s a herézis (αἵρεσις) itt nem szektát jelent, hanem irányzatot, mint a farizeusoké (15,5) és

¹⁵ Roloff: *i. m.* 335. kifejezése.

¹⁶ Részletesen beszámol erről Josephus Flavius: *Antiquitates* 20. 182.

sadduceusoké (5,17). Arról akarja meggyőzni a helytartót, hogy ez az irányzat Rómaellenes. **c.** A templomot is meg akarta szentségteleníteni – megisméli a zavart keltő ázsiai zsidók előbbi vádját (21,28–29). A rómaiak védték a templomot, mert onnan zendülések indulhattak ki. A három vádponttal Tertullusz arról akarja meggyőzni Félixet, hogy itt elsősorban nem zsidó vallási kérdésekről van szó.

2. *Pál védekezése.* Igazának tudatában, Pálnak nincs szüksége védőügyvédre. Bevezető szavaiban dicséri ugyan a helytartó jártasságát, de nem hízeleg. Mindenesetre ő is meg akarja nyerni Félixet, hogy tárgyilagosan ítélkezzék. **a.** Tisztázza, hogy nem lázító, eltekint a „földkerekségtől”, jeruzsálemi 12 napos tartózkodása pedig áttekinthető: 1–2. nap: megérkezés és kapcsolat az ösgyülekezettel, 3–9. nap: tisztulás a templomban, 10–11. nap letartóztatás és a várban töltött idő, 12. nap utazás Cézáréába (21,17–23,32. versek). Ez idő alatt a vádlók nem láthatták, a lázítás vádját nem tudják igazolni. Az ázsiai zsidóknak kellene itt lenniük, ők az igazi szemtanúk. **b.** Bevallja, hogy az új tanítást (út = ódós, mint a 9,2-ben: az Úr útja) szolgálja, de ez társadalmilag nem veszélyes, nem külön felekezet, nem eretnokség, hanem a zsidó váradalmak igaz beteljesedése. Mindenütt a „törvény és a próféták” szerint tanít, s ez azt is jelenti, hogy hisz az igazak és a gonoszok feltámadásában (Dán 12,2), amint azt már kifejtette (23,6). Nem vétett tehát sem az atyák hite, sem a római jog ellen. Újból tiszta (ἀπρόσκοπος, botránkozás nélküli) lelkiismeretére hivatkozik (23,1). **c.** A templomot pedig nem szentségtelenítette meg, sőt azzal, hogy áldozatot mutatott be és elvégezte a tisztulási szertartást (21,26), éppen megszentelte azt, illetve ezekkel is hithű zsidóságát igazolta. Alamizsnát is hozott, kifejezve hovatartozását („eljöttem népemhez”).

- *A prédikáció felosztása:*
1. Egyedül;
 2. Vallani és vállalni;
 3. A kilátásba helyezett szenvedés.

Prédikációvázlat

A bizonyított igazság

1. *Egyedül.* Rosszhiszemű ellenségek, vagy jóhiszemű közömbösök vesznek sokszor körül. Pál így áll vádlottként a zsidók és a római hatóság között. Erről panaszkodik Illés (1Kir 18,22; 19,10.14; Róm 11,3; Ézs 49,21), ez volt az első századok mártírjainak a sorsa is, s bizonyára közülünk is többen éltek már át az elhagyatottságot. Ebben a helyzetben Pált erősíti igazságának a tudata, tiszta lelkiismerete és Istenbe vetett reménysége (15. v.), s ezekkel felfegyverkezve, még védőügyvédre sincs szüksége. Talán azonos helyzetbe, életveszélybe nem kerülünk, de hasonlóra számíthatunk. Azt kell kérnünk Istentől, hogy a lehetetlen vádak nyomásában adjon nyugalmat és élesítse elménket. Nyugalmat akkor is, amikor körülöttünk az indulatok elszabadulnak, tiszta gondolkozást, józan érvelést, amikor hamis vádak ellen kell védekeznünk. Pál egész megújult életében tudta, látomásban, álomban Isten megjelentette, hogy soha sincs egyedül, az Úr vele van. Kálvin így ír erről: »Ezért, ha valamikor megtörténik, hogy egy magára hagyott kegyes embert az ellenségnek nagy száma ostromol, gondoljon az ilyen erre a történetre s a rettegés helyett szedje össze bátorságát, miként Dávid is int

az ő példája által: „Ha egy egész tábor jön is ellenem, nem fél a szívem, ha háború tör is rám, én akkor is bizakodom.” (Zsolt 27,3)¹⁷

2. *Vallani és vállalni.* Pál sohasem tagadta meg zsidóságát, ezt mindegyik védőbeszédében vállalja, mint ahogyan Isten nem kívánja keresztyén gyermekeitől, hogy forduljanak szembe azokkal, akikkel teremtett közösségben vannak. De ez a Pál most külön utakon (az új fordításban: tanítás szerint, 14. v.) jár, ezt megvallja: igen, ő „nazaréus”, a Názáreti Jézus útját választotta. Természetes az, hogy a templomban református keresztyéneknek valljuk magunkat, s az is, hogy baráti körben sem tagadjuk. De ez a vallomás elhangzik-e akkor is, amikor mások eretnekeknek, szektásoknak bélyegeznek? Manapság öntudatosan valljuk magunkat éppen magyar reformátusnak – s ez rendjén van. De Isten elvárja tőlünk, hogy ne cégéresen, ne hivalkodva, de tiszta, meggyőzött lelkiismerettel minden körülmény között valljuk: testestől, lelkestől, akár élek, akár halok, nem önmagamé, hanem az én Uramé vagyok (HK 1. fejelet). – A 14–16. versek a megvallás és a vállalás útját jelölik ki a keresztyén ember számára, amit a versek vezérszavai mutatnak: törvény és próféták – feltámadás – lelkiismeret. Mindaz, amit ezen az „úton” vállalunk lehet és kell, a Szentírásban (törvény és próféták) gyökerezik, csak innen érkezhetünk el keresztyén hitünk sarkalatos kérdéséig, a feltámadásig, amit pedig a tiszta, botránkozás nélküli lelkiismerettel tudunk és kell elfogadni. Ha nem a Szentírás a mérce és a kiindulópont, akkor a feltámadás bolondság, ahogyan Fesztusz válaszol az apostolnak (26,24) s ahogyan a görögök (pogányok) is bolondságnak tartják az ilyen beszédet (1Kor 1,18–25). Akik pedig a feltámadásról szóló bibliai üzenetet nem fogadják el, azoknak hiábavaló a hitük (1Kor 15,14–17), azok nem lehetnek tiszta lelkiismeretű, jó keresztyének.

3. *A kilátásba helyezett szenvedés.* Pál szorult helyzete részesedés Krisztus szenvedésében (lásd a 23,23–35 magyarázatát), de nem csupán ez kapcsolja őt össze az Úrral, hanem az, amit Jézus a kiküldendő tanítványainak mond. Zsinagógákba, hatóság és felsőbbség elé viszik majd őket, farkasok közé, törvényszékek, helytartók, királyok elé, megverik őket, s védekezniük kell, de a Szentlélek megtanítja őket arra, hogy mit mondjanak. Az evangéliumot minden nép előtt hirdetniük kell (Mt 10,16–20; Mk 13,9–11; Lk 12,11–12). Ezt helyezi az Úr kilátásba Pálnak is, amikor elküldi a szolgálatra (ApCsel 9,16). Isten nem ígér az övéinek szenvedésmentes életet, s jutalmuk is „csak” annyi, hogy nevük fel van írva a mennyben (Lk 10,20).

ApCsel 24,22–27

Szövegmagyarázat

– *Félix rendelkezései* (22–23. v.). A helytartónak joga lett volna kimondani az ítéletet, de nem dönt, még egy kihallgatást helyez kilátásba Liziasz ezredes jelenlétében, akinek a meghallgatását azért tartja fontosnak, mert a lázítás kérdésében ő, mint jeruzsálemi, inkább tájékozott. A keresztyének irányzatáról (itt is ódós = út, mint a 9,2-

¹⁷ Kálvin: *i. m.* 264.

ben és a 24,14-ben) sokat tud, de ez nem elég a végső ítélet kimondásához. Minek tulajdonítható ez a határozatlanság? Az előző versek talán arra utalnak, hogy Félix vár a Pál által említett szemtanúkra (24,18–21),¹⁸ de az is lehet, hogy a feltámadás körüli zsidó vitákban akar tisztábban látni. Nem bocsátja el a foglyot, mert a zsidók kedvébe akar járni (27b. v.), de enyhébb fogságot rendel el, mert látja, hogy a vádlók elfogultak. Megengedi, hogy a foglyot látogassák, s ezen bizonyára a cézárei testvéreket kell értenünk, akik között Filep evangélista is munkálkodott (21,8–14).

– *Félix és Druzilla előtt* (24–25. v.). A helytartó harmadik felesége, a zsidó Druzilla, testvére II. Agrippa királynak és Berenikének (25,13), szép, vonzó teremtés, aki elcsábította Félixet, noha férjes asszony volt.¹⁹ Várnók, de nem esik arról szó, hogy Pál olyan prófétai ítéletet mond az erkölcstelenség fölött, mint tette Keresztelő János, amikor megintette Heródes negyedes fejedelmet testvére feleségéért (Lk 3,19). Erről azonban nem esik szó, mert a hangsúly a Jézus Krisztusról szóló bizonyágtételen van. Lukács nem jegyezte fel, hogy az eddigi kihallgatások alkalmával Pál ilyen hitvallást tett volna (lásd a Krisztus Jézusban való *bit* megfogalmazását). Most, a tárgyilagos római-zsidó bírák előtt megteszi, s majd a szintén római zsidó Fesztusz helytartó és Agrippa király előtt is (26. rész). Bizonyára az apostol sok mindenről beszélt, de a kihallgatók érdeklődését az igazság, az önmegtartóztatás és a jövődó ítélet kérdése váltja ki. A jogi értelmű igazság (δικαιοσύνη) valószínű a folyamatban levő perre vonatkozik. Bár Lukács nem utal rá, a másik két kérdés – az erkölcs és a végítélet – a házaspár életfolytatását érinti. Az Isten előtt felelős életvitel a jövődó ítélet fényébe kerül. Ez kellemetlenül érinti Félixet, sőt megrémül, mintha bírása előtt állna, mert számolnia kell azzal, hogy feslett élete nem marad következmény nélkül. Elfoglaltságára hivatkozva szakítja félbe a kihallgatást, de ez csak ürügynek látszik. Kálvin az apostol beszédének erről a részletéről így ír: „... teljes erővel behatolt az emberek szívébe, kiváltképpen azokéba, akik nagyságukban elbizakodottak voltak”.²⁰

– *A megvesztegethető hivatalnok* (26. v.). A gyakori kihallgatás célja viszont nem az, hogy Félix jobban megismerje a per tárgyát, hanem az, hogy pénzt kapjon Páltól. Egyes kéziratok szerint nyilvánvalóan azért, hogy elengedje őt (lásd a revidiált Károli-fordítást). Lukács nem magyarázza meg, hogy kitől várhatta a helytartó a lefizetést, s számunkra sem lényeges. Talán a helyi gyülekezettől, de semmiképpen nem abból az alamizsnából, amelyet Pál a jeruzsálemi testvéreknek hozott (24,17). Hogy a helytartók korrupáltak (is) voltak, arról több forrásban is szó van.²¹

– *Kétévi fogság* (27. v.). Félixnek egy, már említett jellemvonása leírásával fejeződik be a jelenet: fogságban tartotta Pált, hogy kedvezzen a zsidóknak. A mindenkori hivatalnokoknak ez a köztes helyzete jelenik meg itt is. Egyfelől fölötteseiknek kell engedelmeskedniük, akár hízelgéssel is, másfelől alattvalóik között is népszerűeknek sze-

¹⁸ Így R. Pesch: *i. m.* 259.

¹⁹ Josephus Flavius írja (*Antiquitates* 20. 141–144), hogy Azizusz király felesége volt.

²⁰ Kálvin: *i. m.* 274.

²¹ Félix egyik utódjáról, Albinusról jegyzi fel J. Flavius (*A zsidó háború*. II. 272 kk.), hogy pénzért foglyokat engedett szabadon.

retnének látszani. Ez legtöbbször valakik, valamik rovására megy. Ez a számára rövid (Pál számára bizonyára hosszú) időszak kormányzásának utolsó két éve is.

- *A prédikáció felosztása:*
1. A hatóság természetrajza;
 2. Keresztyén tanúságtétel.

Prédikációvázlat

A hatalom kettős arca

– *A hatóság természetrajza.* Arról, hogy mit jelent a hatóság, az egyháznak kétezer éves tapasztalata van. Az első századok mártírjai, a gályarabságra hurcolt protestáns elődeink, Luther a wormsi birodalmi gyűlésen, Bonhoeffer fölöttesei és kivégzői előtt mind-mind veszélyhelyzetekben, a hatalom nyomása alatt voltak. De a 20. század második felében is nemegyszer kellett az egyetemes Egyháznak és a keresztyén embernek szembenéznie a meg nem értő, a félreértő hatalommal. Ez bizonyára igaz, mégis, mielőtt elhamarkodott véleményünknek hangot adnánk, a felolvasott alapigéből két figyelmeztetést olvashatunk ki. *Először:* meg kell látnunk Félixben a keresztyénség felől érdeklődő tisztviselőt. Lehet, hogy csupán a kíváncsiság vezeti, lehet, hogy érveket keres Pál felmentésére, de nem közömbös számára ez az új „út”. Jól kivehető, hogy nem ad igazat az indulatosan támadó zsidóknak, ártatlannak tartja Pált, s enyhít a fogásán. Viszont: megtehetné, hogy szabadon engedje foglyát, de nem akar a zsidók akaratára ellen cselekedni. A hatalom képviselői a lelkiismeretük szerint felismert igazság (Pál ártatlan) és az ezzel ellentétes pozícióföltés között őrlődnek (elvesztheti kormányzói hivatalát és a zsidók előtt is népszerűtlenné válik). Bizonyára azt is tudja, hogy fölöttesei elmozdíthatók, ha értesülnének korrupciós szándékáról, de ennek mégsem tud ellenállni. Félixben a mindenkori hatalom őstípusát láthatjuk. *Másodszor:* tudnunk kell, hogy Félix nem *a hatalom*, csak annak egyik megbízottja, egyes esetekben helyesen, máskor helytelenül cselekszik, tisztességes, mert az igazságot akarja kideríteni, de lefizethető, a római érdekeket képviseli, de a zsidókkal sem akar szembekerülni. Kell számolnunk azzal, hogy bíráink emberek, akik nem mindig fölötteseik parancsait teljesítik és nem mindig úgy járnak el, ahogyan mi azt elvárjuk.

– *Keresztyén tanúságtétel.* Pál sem azt teszi, amit az olvasó elvár. Félix és Druzilla előtt nem védekezik, de nem is vádol, mint ahogyan előzőleg tette (24,10–21) és ez után is teszi (25,8). De nem is hallgat, él az alkalommal, hogy érdeklődnek, s bizonyosságot tesz arról, Aki őt küldte és arról, hogy mit jelent a keresztyénség. Az *igazságról* beszél azok előtt, akiknek ezt képviselniük kell, s itt nem csupán a saját érdekéből teszi, hogy ti. a hatóságnak iránta az igazságot kell képviselnie, hanem általában arról, hogy ez, mint keresztyén norma, egy római főtisztviselő erénye kell hogy legyen. Ugyanígy, az *önmegtartóztatás* is római erény, s ennek hangsúlyozásával ismét csak arra mutat rá, hogy vannak a polgári életnek és a keresztyénségnek azonos erkölcsi normái. Lukács nem utal arra, hogy ennek a bizonyosságtételnek valamilyen alkalmosság van. De elgondolható, hogy figyelmeztetések az igazságos, tárgyilagos bírásokról, s arról is, hogy Félixnek nem erénye az önmegtartóztatás, utalva botrányos házásletére. Nem tudjuk, hogy Pálnak volt-e ilyen intő, leleplező szándéka ezek em-

lítésével, mindenesetre Félixnek meg kellett volna értenie, hogy mindezek rá is vonatkoznak. Pál bizonyágtétele valószínűleg hosszabb, tartalmasabb volt, s bizonyára intelmek is elhangzottak. A helytartót viszont a *jövendő ítélet* rettentette el. Megtudhatta, hogy nem a zsidóknak kell kedveznie, nem fölöttesei előtt kell beszámolnia tetteiről, hanem Istennek tartozik számadással. Tudjuk, hogy az elbizakodott, a maga fölött más fórumot el nem ismerő hatalmat nehéz, sokszor lehetetlennek tűnik figyelmeztetni, hogy felelős Isten előtt. Különösen, ha a keresztyén ember megalázott helyzetben van, ha ezt „bilincsek között” kell megtennie. Pál viszont tudja, hogy „hatalmi pozícióból” beszél, s ez ad neki bátorságot, hogy megtegye. A lelkipásztor megteszi, hogy a szószékről rázza az öklét, hirdeti a végítéletet az igazságtalan, a korrupt, az erkölcstelen polgári hatóság, illetve annak képviselői felé? A presbiter csak a gyűlésen nagyhangú és leleplező? Pedig a prófétai ítélethirdetésnek az igazságot kimondó bírálóknak el kellene hangzania máskor is, polgári fórumokon, személyes beszélgetések alkalmával is. – Pál nem hallgat, alkalmasnak érzi az időt erre, noha fogsoly, kihallgatáson van. Az evangéliumért bilincset visel, mint egy gonosztevő, de tudja, hogy Isten Igéje nincs bilincsekbe verve (2Tim 2,9).

ApCsel 25,1–12

Szövegmagyarázat

Pál harmadszor áll vádlói előtt, harmadszor kerül a zsidók, a rómaiak és saját élete veszélyes háromszögébe. Az elsőnél a hatóság embere Klaudiusz Liziasz ezredes (21,27–23,35, két kihallgatás), a másodiknál Félix (24,1–27), a harmadiknál Fesztusz helytartó (25,1–26,32). Majd a jelenet negyedszer is megismétlődik Fesztusz és Agrippa király előtt (25,13–26,32). A helyszínek: Jeruzsálem és a tengerparti Cézárea, de mindegyik csak ideiglenes „megállóhely” a Róma felé vezető úton. Lukács a szereplők viszonytörténetét írja le, s ezt tekintve a szöveg két jól kivehető részre tagolódik: a helytartó és a zsidók (1–5. v.), a helytartó és Pál (6–12. v.). Külön sajátosságnak tekinthető az apostol római polgársága (10. v.).

– *A helytartó és a zsidók. A tárgyalás előkészítése.* Pál kétévi fogsága után Félixet Fesztusz követi a helytartói székben. Úgy látja, hogy legsürgősebb dolga tisztázni az örökölt peres ügyet, Pál bűnösségének a kérdését. Dinamikusan kormányoz, azonnal (három nap után) intézkedik, s nem hagyatkozik sem elődje véleményére, sem a zsidók eddig elhangzott vádjaira, felmegy Jeruzsálembe, személyesen akar az igazságnak utánajárni. Meghallgatja a főpap(ok)nak²² és a zsidók vezetőinek (οἱ πρῶτοι) vádjait, akik kihasználva az új ember járatlanságát, kérik, hogy vitesse Pált Jeruzsálembe. Szintén a főpapok és a vezetők készültek elveszíteni Jézust is (Lk 19,47). Lerendeli a zsidó veze-

²² Egyes kéziratokban csak egy főpap olvasható. Nincs szó arról – mert Lukács nem is tartja fontosnak –, hogy azóta már nem Anániás a főpap, hanem Izmaél. (J. Flavius: *Antiquitates* 20. 179).

tőket²³ Cézáréába. Lukács megemlíti, hogy az úton ismét merénylet készül, de arról nincs szó, hogy a helytartó tudott volna az előző esetről (23,12–22). Fesztusz, mint elődje, szintén a zsidók kedvébe akar járni (9. v.), de mégsem enged a kérésnek, ragaszkodik, hogy a per Cézáréában legyen, a zsidók jöjjenek le, és ott emeljenek vádat. Előítélet-mentes, elővigyázatosan korrekt, nyitva hagyja a kérdést, hogy a fogoly bűnös, vagy sem. De azt is meg kellett fontolnia, hogy ha engedi, hogy egy római polgár fölött a zsidók tanácsa ítélkezzék, megsérti a rómaiak törvényét.

– *A helytartó és Pál. Rövid, eredménytelen tárgyalás.* Fesztusz ismét azonnal cselekszik. Hazaérkezésének másnapján beül az ítélőszékébe,²⁴ hivatja Pált, akit a közben megérkező zsidók körülállnak. A vádak ugyanazok, amelyek már elhangzottak (24,11–19). Pál nem tartja magát bűnösnek: törvénytisztelő (nem akar új szektát alapítani), sohasem beszélt a templom és – most már nevesítve – a császár ellen. Az első vádpont (a zsidóknak tulajdonképpen ez fáj) a tanács illetékességébe tartozott, s a vádlók tudták, hogy emiatt a helytartó nem fogja Pált elítélni. Talán már a második (a templomellenesség) is halálos ítéletet vonhatott maga után, a harmadik viszont bizonyára felségsértés (crimen laesae maiestatis), ami kivégzéssel jár. – Az események különös fordulatot vesznek. A helytartó már elhatározta, hogy Cézáréában ítélkezik (4–5. v.), most mégis megkérdezi, hogy a fogoly akar-e Jeruzsálembe menni? Bizonyára tudja előre Pál nemleges válaszát. „Ott ítélkezzem fölötted” – ez azt jelenti, hogy Jeruzsálemben is Fesztusz a bíró, de mint ilyen is, a zsidó tanács nyomása alá kerülhet, s Pál inkább ki lesz téve egy elfogult, gyűlölettől indított pernek. Lukács a 22,30–23,11-ben jelölt nagytanácsra gondol. Ezért már maga a hely is veszélyes számára.

– *Pál római polgár.* Bár Fesztusz is meg van győződve foglya ártatlanságáról, akárcsak előzőleg a farizeusok (23,9) és az ezredes (23,29), elmarasztalta volna. Ezt tudja Pál is, és amiképpen már megtette az ezredes előtt (22,25–29), most is arra hivatkozik, hogy római polgár. Egy belső és egy külső, egy erkölcsi és egy jogi pajzsot tarthat maga elé: ártatlanságát, de úgy véli, ezt hiába bizonygatja, akárcsak római polgárságát. Ezért veszi elő ezt, és tudja, hogy a helytartó – jogsértéstől is félve – elfogadja a másodikat. Pálnak ezt a hivatkozását általában fellebbezésnek szokták nevezni, pedig nem általános fellebbezési jogról (appellatio) van szó, csupán arról, hogy római polgárt per előtt nem volt szabad megverni vagy kivégezni. Erre hivatkozik Filippiben (16,37–39), és erről van szó az előző kihallgatásnál is (22,25–29). Ha Pál fölött Róma ítélkezik, megoldódik a helytartó lelkiismereti kérdése, nem kell ártatlan embert elítélnie, és ellentétbe sem kerül zsidó alattvalóival.

- *A prédikáció felszólása:*
1. A bizonytalankodó hatóság;
 2. A „drága” élet;
 3. A keresztyének „személyazonossága”.

²³ A *δυνατοί* eredeti jelentése szerint Kálvin feltételezi, hogy nem vezetőkről, főemberekről van szó, hanem a tehetősekről, akik képesek (anyagilag vagy fizikai képességük szerint) lemenni. *I. m.* 277.

²⁴ *βῆμα* = emelvény, adott esetben a császár (10. v.), máshol Isten, Krisztus ítélőszéke (Róm 14,10; 2Kor 5,10).

Prédikációvázlat

Az életem sem drága... (ApCsel 20,24)

1. *A bizonytalankodó hatóság.* A keresztyén embernek a saját és az egyház ügyeinek rendezésekor meg kell jelennie a hatóság előtt. Ma csak nagyon ritka esetben jelent ez vészhelyzetet, legtöbbször csak meghallgatásokra, jóváhagyásokra, kisebb horderejű döntésekre kerül sor. Tudnunk kell azonban, hogy ilyenkor a hatóságot emberek képviselik, végül is ugyanolyanok, mint mi. Minket érintő határozataikban, kérdéseinkre adott feleleteikben tisztségük, hivatali pozíciójuk nemegyszer meghatározza őket. A textusban Fesztusz kormányzásának első napjairól van szó, s döntenie kell egy kényes ügyben. Eleget akar tenni a zsidók kérésének, hogy Pál fölött ítélezzék. Ebben egyfelől a jog és a szokás szerint gondolkodik (Cézáreában történjék), másfelől – formálisan ugyan, de mégis – Pálra bízva a hely megválasztását (Jeruzsálemben). Az ellentmondás nem a szövegben van (4–5. v. és 9. v.), hanem magában Fesztuszban. A keresztyén embernek a hatalom képviselőinek a habozását, bizonytalanságát észre kell vennie. Amikor nem tud a jognak és az igazságnak érvényt szerezni, amikor ennek érdekében nem tudja befolyásolni a hatóság képviselőjét, megtehet, és meg is kell tennie az egyedüli célra vezető lépést: Istenre bízni a döntéseket, aki nem bizonytalan, hanem tudja, hogy mit miért tesz. Fesztusz nem enged a zsidóknak, akik Jeruzsálemben akarnak ítélezni, s ez az apostol javára történik. Kálvin is tud arról, hogy Fesztuszt saját érdekei és a birodalom szokásjoga kötelezi, de mindezt Isten határozataként értékeli: „az Úr előrelátásának titokzatos bilincsével megkötötte Fesztusz lelkét”.²⁵

2. *A „drága” élet.* Jeruzsálemben, majd Cézáreában (21,17–26,32) az események jó részt Pálon kívül történnek, ki van szolgáltatva a római tisztviselők ingadozó magatartásának és a zsidók igaztalan vádjainak. Még védőbeszéde és a kérdésekre adott válaszai után is kiszolgáltatott marad. Most először beszél arról, ami bekövetkezhet, haláláról: ha vétkesnek találják, nem vonakodik elviselni a halálos ítéletet (11. v.). Naponként a halállal néz szembe, ahogyan később értékeli az állandó veszélyhelyzetet (a revidiált Károli-fordítás szerint: a halál révén állok, 1Kor 15,31). Nálunk a hitükért, Jézuskövetésükért a halált vállaló mártírok ideje eltelt, de keresztyén testvéreink máshol még ma is halálfélelmek között élnek. A mi hasonló, de nem azonos helyzetünkben kis kiállások, tétova bizonyágtételek hátrányos helyzetbe hozhatnak, és lehet, hogy csak lenézést, gúnyt váltanak ki a ritkábban magabiztos, inkább bizonytalankodó többségből. Életünk nincs veszélyben, de mi még a presztízsveszteséget is szeretnők elkerülni; Pál az életét is kész volt odaadni (20,24), mi a megélhetésünket féltjük; Pál elvesztette farizeusi tekintélyét, mi népszerűségi nívón szeretnénk maradni. Pedig sok mindent kárnak és szemétnak kellene ítélnünk, hogy Krisztust megnyerjük (Fil 3,8).

3. *A keresztyének „személyazonossága”.* Amikor az események elnyelnek, mi csak emésztődünk, amikor úgy érezzük, Isten sem ad csodás, közvetlen megoldásokat, kérnünk kell tőle bölcsességet, értelmet, józan megfontolást. Mint Pál tette, mentenünk kell saját életünket, vigyázva, hogy keresztyénségünk se sérüljön meg. Isten nem veszi

²⁵ Kálvin: *i. m.* 276.

el gyermekeinek eszét, sőt a nehéz helyzetekben tiszta látást, megoldási lehetőségeket ad. Amikor más eszköze nincs, amikor ártatlanságának bizonyítékait nem fogadják el, Pál új érveléssel áll elő: római polgárságára hivatkozik. Személyazonosságának ez csak járulékos része, hiszen máskor, máshol nincs erről szó. De amikor szükség van, filippi fogságának idején (16,37–39), amikor Jeruzsálemben korbáccsal vallatják (22,25–29), hivatkozik erre. A tudat mélyéről előrántott „személyazonossági lap” életmentő. Az erkölcsi csőd után (nem hisznek ártatlanságában) a jogi érvelés vezet eredményre. Léteünk legbelsejében keresztyénségünk van (tudatunk mélyén is?), Isten előtt ez az egyedüli önazonossági jegyünk, de a hatóság, vagy éppen az ellenség előtt hivatkozhatunk „onnan kívülről” hivatali minőségünkre, állampolgárságunkra, címekre. – Az egyik kommentár érdekes áttételre gondol: az, hogy Pál Rómára hivatkozik, szimbóluma annak, hogy a születő egyház elválik a zsidóságtól.²⁶ Végül Pál maga mögött fogja hagyni Jeruzsálemet, Cézareát, a zsidókat, a helytartókat és Rómáig (Hispániáig?) viszi magával az evangéliumot. A keresztyén ember, mint ennek a világnak, mint valamelyik országnak a polgára, zsebében valamilyen világútlevéllel Khrisztoforosz, Krisztushordozó minden, általa elérhető környezetben.

ApCsel 25,13–27

Szövegmagyarázat

– *Fesztusz tárgyalagos beszámolója.* A nagyobb szövegegységben (25,13–26,32) a hangsúly Pál védőbeszédén van, s ebben a textusban egy újabb meghallgatásnak, magának a védőbeszédnek az előkészítéséről van szó. A történetíró szükségesnek látta feljegyezni Pálnak Fesztusz és Agrippa előtti meghallgatását, pedig a történet folyamatos lett volna a 25,13–26,32 nélkül is. Figyelmes olvasás után jól észrevehető, hogy az eddigi tárgyalásokon kihallgatás történt, itt, Fesztusz és Agrippa előtt meghallgatás. Eltűnnek az indulatos megfogalmazások, látszik, hogy mindenki abban érdekelt, hogy az ügyről tárgyalagos képet nyerjen.

– *Megismételt témák.* Ez abban is meglátszik, ahogyan az eddigi tárgyalások három eleme megismétlődik. **a.** Miután a fogoly *ártatlanságáról* a farizeusok is meggyőződtek (23,9), így nyilatkozik Liziasz is levelében (23,28), Fesztusz kétszer is kijelenti, hogy nem talált benne semmilyen halálra méltó bűnt, szerinte az elhangzott vádak nem bizonyosodtak be, s figyelemre méltó, hogy a helytartó elhallgatja a politikai vádpontokat (25,18.25. v.). **b.** Lukács fontosnak tartja, hogy újból előhozza, hogy a fogoly *római polgárságára* hivatkozik. Pál először Liziasz előtt utal erre (22,25–29), aki meg is írja Félixnek küldött levelében (23,27), majd – hogy elkerülje a jeruzsálemi pert – elmondja Fesztusznak is (25,10–12), aki megemlíti Agrippa király előtt (25,21). (További hivatkozások Rómára: 16,21; 37–38; 19,21; 22,25–29; 23,27; 25,16.) Pál saját életét védi, a történetíró viszont tudja, hogy ez Isten célját szolgálja: Pálnak bizonyoságot kell tennie Rómában is (23,11). **c.** A leírásokban vissza-visszatér *Jézus feltámadásának* a kérdése,

²⁶ Így R. Pesch: *i. m.* 267.

amely a farizeusok és sadduceusok között okoz ellentétet (23,6–8), erről Félix előtt bizonytságot tesz (24,15.21) és amelyről Fesztusz is tudomást szerez (25,21). Emiatt tekinti a helytartó őt bolondnak (26,23–24, lásd: a választottak a világ szemében bolondok, 1Kor 1,27). Az a tény, hogy Pál mindegyik beszédében bizonytságot tesz a feltámadt Jézusról, mutatja, hogy teológiájának és egész életével tett tanúságának ez a legdőntőbb kérdése. Legélesebb megfogalmazása szerint a hitnek és az igehirdetésnek a feltétele (1Kor 15,12–19). Pál három missziói útja után van, több levelet már megírt, s az összesen 12-ből 9-ben tárgyalja Jézus feltámadásának és a mi feltámadásunknak a kérdését.

– *Fesztusz és „mi”*. A hely, az idő és az alkalom megjelölése (13–14a. és 23. versek) keretezik a helytartó két, aránylag terjedelmes beszédét. Valószínű, hogy Lukács nemcsak arról akar tudósítani, hogy egy helytartó miképpen viszonyul egy személyhez, hanem arról is, hogy a kezdeti időben a hatalomnak mi a véleménye erről az új „útról”, a keresztyénségről. Jól kivethető szándéka, hogy Fesztuszról kedvező képet adjon olvasóinak. Először: jogi szempontból *törvénytisztelőnek* mutatja be. Bár a Rómától távol levő tartományban eljárhatott tetszése szerint, szabályos perrendtartást folytat, elővezeti a foglyot és kihallgatja (25,26), megadja a védekezés lehetőségét (ἀπολογέομαι, 26,1). Másodsor: erkölcsi szempontból *sem kifogásolható* gondolkozása, mert bár ő is kedvezni akar a zsidóknak, annak ellenére, hogy eddig a zsidók bűnösnek mondták ki a foglyot, ő maga ártatlannak minősíti, mert erről van meggyőződve (18. és 25. v.). Harmadsor: *tájékozatlan*, nem tud eligazodni ezekben a vitás kérdésekben (20. v.), ezért rendel el egy további meghallgatást, mégpedig a zsidó Agrippa jelenlétében, akit valószínűleg szakértőnek tart vallási ügyekben. Ebben persze az is indítja, hogy pontos beszámolót akar küldeni fölöttesének, a császárnak. Kívülről szemléli ezt a számára új irányt, amelyet olyannak tekint, mint amelyből sok van a Birodalomban. Ezért nevezi δεισιδαιμονία-nak. A kifejezést inkább körülírni lehet, mint fordítani: az istenség tisztelete, vallás(osság).²⁷

– *II. Agrippa*. I. Heródes, Agrippa fia, Rómában született, Claudius császár nevezi ki „királlyá” (13. v.), tulajdonképpen negyedes fejedelem. Lehet, hogy valóban érdeklő az eset, hiszen zsidó üggyről van szó, de az is lehet, hogy inkább a kíváncsiság vezeti. Pált, éppen úgy, mint Fesztusz, vétkellenk találja, s vagy a jóindulat vezette ebben, vagy csupán a helytartó kedvében akart járni.

- *A prédikáció felosztása*: 1. A világ nem mindig ért meg minket.
2. Készül a tér az evangélium számára.

Prédikációvázlat

A világ és mi

Pál jeruzsálemi és cézáreai fogsága idején az események mindig ugyanabban a „háromszögben” történtek: zsidó vádaskodók, római tisztviselők és az apostol. Ebben

²⁷ Vizsolyi Biblia: babonasságoc, Rev. Károli: babonáságuk, Új ford.: vallás.

a textusban már nem jelennek meg az ellenségek (s a könyv későbbi részeiben sem), a hatóságok Pálnak sem adnak szót, egyedül Fesztusz beszél.

1. *A világ nem mindig ért meg minket.* Az olvasó előtt ismert ügy most Fesztusznak két „előadásában” is sorra kerül, s Lukács teljesen egy római tisztviselő gondolkozásának megfelelően ír. Olyan szavakat ad a helytartó szájába, amelyek tükrében Fesztusz a legjobb beállításba kerül. A keresztyén embernek és az egyháznak időnként imádkoznia kell, hogy Isten rendeljen olyan hatóságot, amely megérti kérdéseit, megoldja gondjait. Maga Pál arra kéri fiatal munkatársát, hogy könyörgéseket tartsanak a királyokért, feljebbvalókért, hogy a gyülekezetnek nyugodt, csendes élete legyen (1Tim 2,1–2). Isten nemegyszer megmutatta, hogy vádaskodó hatósággal (itt a zsidó tanács) szemben rendel védő hatóságot (itt a római helytartó). Fesztusz nem jóindulatú, hanem igazságos, a római jog értelmében jár el, és nem kerüli azt ki. Ha nem várhatunk jóindulatot világi fölötteseinktől, azt kérhetjük, hogy törvényesen tárgyalják ügyünket. Isten nem engedi meg nekünk, hogy lefizetéssel (Pál sem tette, 24,26), vagy hízelgő dicséretekkel (mint Tertullusz tette, 24,3) nyerjük meg a hivatalok jóindulatát. De kötelez minket arra, hogy tárgyilagosan tárjuk elő dolgainkat, az igazságot mondjuk, s akkor várhatjuk a hatóság igazságos eljárását. – Ahhoz, hogy a felsőbbség igazságosan ítélkezzék, ismernie kell azt az ügyet, azt a helyzetet, amiről éppen szó van. Fesztusz viszont – azért is, mert csak most került a kormányzói hivatalba – tájékozatlan, sőt, zavarosnak, elmentmondásosnak látja az egész pereskedést, hiszen a vádlók bűnöst kiáltanak, ő pedig ártatlannak nyilvánítja. De javára írhatjuk, hogy érdeklődik, s ezért (is) tanácskozik a zsidó Agrippával. Akkor tisztul ki előtte a bűnösség/ártatlanság dolga, amikor maga Pál számol be életének kérdéses szakaszáról és tesz bizonyosságot, ami már több mint tudósítás megtéréséről, az már bizonyoságtétel. (Erről van szó a következő, 26. részben.) – A zsidó Agrippa király nem vádaskodó néptársai oldalán áll, hanem a hatalomén (külsőségekben is jelét adja ennek), majd teljesen eltávolodik azoktól, akik halálos ítéletet kérnek, és a helytartóval együtt ártatlannak vallja a foglyot (26,30–32). Ő is értesülni akar a történekről, de kíváncsi is, hiszen érdekelt saját népe sorsában. Mit jelent számotokra a keresztyénség? Többek vagytok azzal, hogy hisztek? Ilyen kíváncsi kérdésekkel találkozunk, s jó lenne azzal a bizonyossággal felelni, ahogyan Pál tette.

2. *Készül a tér az evangélium számára.* A következő résztől kezdve (amelyet ez csak előkészít), a Heródes-dinasztia utoljára lép színre, Fesztusz eltűnik, a zsidók még megjelennek azokban a zsinagógákban, ahol Pál prédikált, hogy szabad áramlásban a Krisztusról szóló bizonyoságtétel előtérbe kerüljön. Az evangélium azonban nem Pál Jeruzsáleméből és nem Cézareából indul hódító útjára, hanem egy másik bizonyoságtétevből: Jézus Pilátus előtt vallja meg, hogy király (Lk 23,1–12 párhuzamos helynek tekinthető, és akár lekciónak is lehet). Fesztusz még csupán „egy bizonyos meghalt Jézusról tud, akiről Pál azt állította, hogy él” (19. v.), de Pál már egész életével bizonyosságot tett, hogy Jézus Krisztus feltámadt. Ez a feltámadt Úr lesz az, akiben beteljesedik a prófécia: világosságot fog hirdetni a népnek és a pogányoknak (26,23, lásd Ézs 49,6). Az egyház útja nem a (valószínűleg) mártír Pálé, hanem a meghalt, feltámadt és megdicsőült Jézus Krisztusé. Az első Korinthusi levél 15. részének bevezetése (1–5. v.) szerint az evangélium magja a meghalt, feltámadt Jézus Krisztusról szóló bizonyoságté-

tel. Azzal pedig számolnunk kell, hogy ez a tanúság botránykő, megosztja a hallgatókat. Így volt ez Athénben (ApCsel 17,31–34), Korinthusban (1Kor 15. r.) és ez történik Pálnak Fesztusz előtt mondott beszéde után (26,24) is. Az egyháznak és a keresztyéneknek nem szabad ebből semmit lealkudni, akkor sem, ha a világ szemében boldognak minősülnek.

Felhasznált irodalom

- Kálvin János: *Az Apostolok cselekedetei magyarázata*. II. Ford. Szabó András.
Pesch, Rudolf: *Die Apostelgeschichte*. Evangelischer-katholischer Kommentar zum Neuen Testament. V/2. Benziger/Neukirchener Verlag, Zürich 1986.
Roloff, Jürgen: *Die Apostelgeschichte*. NTD. Vandenhoeck-Ruprecht, Göttingen 1981.
Varga Zsigmond J.: *Az apostolok cselekedeteiről írott könyv magyarázata*. A DRTA Jegyzetkészítő Irodája. Debrecen 1953.